IN-NAHLA

TA'

AGOSTINO LEVANZIN.

GAZZETTA TA' CULL GIMGHA BIEX TGHALLEM U TIDDEFENDI IL POPLU.

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.
Giebha żeŭġ dac li għaraf ħallat il ħelu ma'l meħtieġ.

131. **4 ta' MARZU 1911.** **IT-TIELET SENA**

FTEHIM.

Hadd ma jista jissieħeb għal ankas minn sena; u jecc ma jgħarrafx lili, b'il mictub, għallankas ħmistax kabel, li ma fi ħsiebux ijgedded, ingħoddu bħala 'msieħeb għa's-sena ta' ŭara. Il ħlas, b'il kuddiem, hu: għal ta'l Belt, ta'l Furjana u ta' Ta's-Sliema ħames xelini f'is-sena u jista jsir b'is-sitt xhur jeŭ b'it-tliet xhur; l-oħrajn ijħallsu, barra minn dan, il posta ucoll. Cull min jissieħeb issa jieħu l-eŭŭel sena li ħarget b'xejn; min ijsieħbu jieħu "Maħbub ta' Gesù" b'xejn. In-"Naħla" u il "Maħbub ta' Gesù" jinbigħu għand is-Sur ĠANNI CRITIEN, ta' Strada Rjali ta'l Belt, fejn jista jsir il ħlas ta'lgazzetta ucoll. L-ittri għandhom jinbagħtu collha f'Ta's-Sliema, 12, Str: S. Vincenzo.

IL CANADA

Kabel nibda nitchellem xejn magħcom, chif ŭiegħidtcom, fuk dana il pajjis li fih sejjrin bla ħeda daŭc collha li jridu jakilgħu il flus, irrid naticom aħbar tajjba billi ngħarrafcom li da'l ġranet telak għal hemm kassis żagħżugħ malti intelliġenti u ħabriechi ħafna, is-Sacerdot Sammut ta' Birchircara, impjegat bħala Cappillan f'Alberta, li hi ŭaħda m'il pajjisi li fihom hi imkassma il Canada.

Mela issa fl-America ta' Fuk, li nafu bihom, hemm tliet Cappillani maltin, is-Sacerdot Zarb ta' Floresville, Dun Ġorġ Caruana f New York u dana Sammut f'il Canada.

* * *

Dina il ħaġa hi għalina ta' importanza cbira ŭisk għaliex ŭara daŭna it-tliet Sacerdoti kalbiena jena sgur li bosta kassisin oħra milli għandna jitħajjru biex ijmorru impjegati bħalha Cappillani hemm u b'hecc jicsbu ġid huma u jagħmlu ġid cbir lil Malta għal daŭna ir-raġunijiet li sejjer insemmilcom.

* * *

Jcun ġid cbir għalihom għaliex billi huma intelligenti u jafu il-lum tajjeb bl-ingliż hemm jidraŭ u jakbdu malajr u billi il maltin huma dħulin bħal melħ f'il borma fi ftit snin ijcunu fuk ŭiċċ l-idejn u b'hecc m'hux biss jibdgħu jakilgħu flus chemm ijridu u jibnu villi u jŭakktu ġonna bħal ma għamel Dun P. P. Zarb fi Floresville iżda jġibu il pajjis taħt il ħacma morali tagħhom u b'hecc barra milli jistagħneŭ u jcunu jistgħu jirfdu il nieshom ijcunu irrispettati fuk ŭiċċ l-idejn.

* * *

Barra minn dana jakdu aħjar dmirhom u jagħmlu ħafna ġid lill erŭieħ għaliex haŭn kassisin u patrijiet għandna b'iżżejjed iżda hemm ma hemmx u hemm ijmorru ħafna nies li actar ijħabblu rashom b'il ġid ta'd-dinja milli b'ir-risk ta' rŭieħhom. Mela il kassis li tasseŭ ijrid ijsalva l-erŭieħ actar għandu loc hemm fejn jistadhom milli haŭna.

U haŭn il kassis x'jokgħod jagħmel jinħela għal xejn bl-iscud cull jum ta'l kuddiesa u l-erbgħa irbgħajja ta'l cor meta jsib jaklagħhom? F'daŭna il pajjisi ġodda u ta' cull risk hemm fejn jista jgħix ħafna aħjar hu u hemm fejn actar jagħmel il kalb u jaħdem f'il kasam ta'l Mulej.

* * *

Lil Malta jagħmlulha dana il ġid cbir bla tarf; li meta jcollna miżrugħa ma'l America bosta kassisin bħala Cappillani daŭna jcunu, bħala nies intelligenti u ta'r-ruħ, ijgħarrfuna seŭŭa u bla kerk, fejn huma l-aħjar pajjisi biex fihom nibagħtu il Maltin biex ijsibu ix-xogħol. Il Malti, u b'ir-raġun, dejjem ħabb lil kassisin tŭajjba u intelligenti tiegħu, u għalhecc meta jibgħat ijgħidilhom il kassis ta'r-raħal tagħhom stess li jcunu jafuh seŭŭa u trabbeŭ miegħu: «ejjeŭ għaliex haŭn jiena biex naticom dakka t'id u tasseŭ haŭn fejn takilgħu ħobż tajjeb» daŭna ma jaktgħux klubhom u ma jokogħdux jaħsbuha darbtejn; u b'hecc il għadd ta'l emigrati għandu jicber.

* * *

Raġuni oħra hi din li il Maltin collha, u l-actar ta'l campanja, huma nies ta'r-ruħ u għad li jridu jakilgħu il flus u jimxu il kuddiem ma jridux iżda li jitilfu ruħhom. Bosta minnhom ŭaħda m'il ħŭejjeġ li jaktgħulhom klubhom biex ijmorru hi dic li jibżgħu li ma jsibux kassisin u cnejjes fejn ijkerru u jitkarbnu. Għalhecc meta jcunu jafu li fejn sejjrin hemm kassis li jista jkararhom b'il malti jmorru actar b'il kalb.

* * *

Raġuni oħra hi din li meta jaslu hemm ijridu il xi ħadd biex jatihom dakka t'id jecc jixtru raba biex ma jitkarrkux, biex jiccurdaŭ f'xogħol ħalli ma jerdgħulhomx demmhom, u minn ac

tar minn kassis ta'r-ruh jista jmixxihom f'dana bla ghilt u bla interess ta' xejn ?

Il Cappillan Malti jsir il missier ta'l Colonja u jiehu hsieb m'hux biss ta'r-ruh iżda ta'l interess ucoll ta'l emigranti maltin u b'hecc ijkaŭŭilhom klubhom biex jibkghu hemm u biex jistiednu lil hbiebhom u lill nieshom hal i jnghakdu maghhom.

* * *

Mela iż-żerrigha tajjba ta' cull emigrazjoni maltija ghandhom ijcunu il kassisin maltin li jmorru impjegati f'is-sod bhala Cappillani. Jcun ġid cbir ghalihom u jistghu jaghmlu ġid bla tarf lill Maltin li jmorru gha'x-xoghol hemm.

Jiena ma nistax hlief inhajjar b'kalbi collha lill hafna m'is-Sacerdoti intelligenti u haŭtiela li ghandna biex ijmorru hemm ghaliex ijcun ġid cbir ghalihom, ghal l-emigranti maltin u ghal dana il pajjis ucoll billi jservu bhala calamita biex jiġbdu ŭarajhom ftit minn nies żejjda li haun f'Malta.

J'Alla jithajjru minnhom bosta ohrajn.

FRAC.

Hareġ in-numru 105 ta'l «Moghdija ta'ż-Żmien» li hu in-«Nichet u Ferh» ta' Giov: Mifsud-Bonnici. Dana il poeta malti ta' hila chiteb poeżija il Passjoni u il Meŭt ta' Sidna Ġesù Cristu u ghamel tasseŭ xoghol sabih li ghad ijdum jissemma ghal hafna snin f'il-letteratura maltija. Ghajb li fih cull tant xi versi hziena u li ma ŭriehx lil xi ŭiehed seŭŭa biex ijfiehmu ftit fejn hemm bżonn ta' xi dakkiet ta' lima li chienu jseddku ix-xoghol hafna ahjar. Huma tbajja rkak iżda f'biċċa xoghol sabiha ta' mghallem jitfettxeŭ ucoll. L-ortografija tieghu hi m'il ahjar ghad li ma hix dejjem corretta u hadt pjacir meta rajtu uża l-ŭ li dahhalt jiena. Chiecu ma żammx dejjem il *qŭinarju accoppjat* nahseb li ghall ŭiedna chien jinstama ahjar. Dana il poema jista f'il ŭisa jokghod hdejn il «Ġifen Torc» ta'l Prof: Vassallo. Fi ftit cliem dana hu xoghol li ma ghandu imut katt u li juri chemm hi sabiha il poeżija maltija f'idejn tajjbin.

Nirringrazzja l'is-Sinjuri Ant: Zammit n Siehbu ta' Strada Santa Lucia, Nru. 184, ta'l Belt talli baghatli almanacc sabih hafna ta'd-Dar famusa ta'l Helu u Cunservi John Gray & Co, ta' Glasgow li taghha huma l-Agenti u li tghodd fuk il mitt sena hajja.

Il Prof: Manchè chitibli: *Caro Levanzin, ho letto con piacere il «Nahla» di sabato scorso ove parla della California. Il suo articolo farà molto bene, ora che è la stagione propria all'Emigrazione, e di fatti molti* (*anche donne che vanno vicino ai loro mariti*) *si preparano di partire verso la metà di Marzo. Ho molto piacere di sentire che Ella intende parlare del Canada per dove oggi doveva partire il Sac: Don Ant: Sammut di Birchircara con alcuni altri. Questi è stato impiegato al Canada come parroco e li sarà di grande ajuto agli emigrati maltesi che vorranno in appresso recarsi al Canada. Sperando che i neoeletti al Consiglio vorranno interessarsi della questione e spingere il Governo a promuovere l'Emigrazione, mi dico suo sinceramente.*

L. Manche'.

Minn dina l-ittra naraŭ li il Maltin, u l'actar daŭc ta'l Mosta u ta'n-Naxxar, bdeŭ jitkanklu ġmielhom biex ijmorru jfittxu hobż ahjar fl-America u zitma, bhal ma kal il Prof: Manchè, li il maŭra ta' Dun Anton Sammut hemm bhala Cappillan tcunilna ta' ġid cbir.

Kieghed niehu ġost ucoll li l-ahjar nies ta'l pajjis kieghdin jiehdu pjacir cbir bl-articoli li kieghed ingib fuk l-Emigrazjoni billi kieghdin ijhajjru u jifthu ghajnejn bosta nies, u pajjisna, f'da'l mument ma ghandux bzonn ta'l ġlied u it-tghajjir ta'l politica iżda biss li ŭiehed jistudja chif jerfghu ftit m'il ghacs li jinsab fih u tost daŭn ŭiehed m'il ahjar mezzi hu bla dubju ta' xejn l-Emigrazjoni.

Ghomja Famusi.

(*Jissoctaŭ minn numru ta' kabel.*)

Alice A. Holmes

F'it-«*Times*» ta ftit xhur ilu krajt li il famusa poetessa Holmes ghalket disghin sena u li ghalhecc ghamlulha festa f'darha, 223, Warren Street, Jersey City, fl-America. Dina chienet tilfet id-daŭl ta' ghajnejha meta chien ghad ghandha disa snin biss ŭara il hosba li chienet mardet biha fuk il vapur li ha lilha u lil niesha m'l Inghilterra ghal l-America. Hemm chienu dahhluha f'il «New York Institute for the Blind» fejn bakghet ghal hafna snin u fejn ghamlet hbieb ma' ghamja famusa ohra u poetessa bhalha Fannie Crosby li chitbet tant innijiet sagri sbih. Miss Holmes harġet bosta cotba ta' poeżiji sbih hafna u li min jifhem fahharhom ŭisk.

Marguerite Audoux

Minn «*New York Times*» ta'l 1 ta' Jannar 1911, niehdu li dina Audoux, hajjata fkira hafna ta'l Qŭartier Latin ta' Pariġi u li nistghu nghidu li tilfet ghajnejha b'ix-xoghol żejjed ta'l hjata, rebhet il premju ta' hames t'elef franc li tat il gazzetta «*La Vie Heureuse*» lil chittieb jeŭ chittieba franciża li chitbu l-isbah ctieb ma tul is-sena 1910.

Dina ghixet f'il gabuba ta' fejn il bejt ta' dar li tiġi fejn l-Istazjon Montparnasse li tati fuk il Boulevard Raspail. Sa xahar kabel tista tghid li hadd ma chien jafha, il-lum il gazzetti ta'd-dinja collha huma mimlija b'it-tifhir u b'ir-ritratt taghha u hu ixxurtjat min jista jersak lejha biex ijchellimha u biex jiddobba il firma taghha. Sa ftit ġranet kabel ma hadet il premju chienet imdejjka ghall meŭt mnejn sejjra ticseb il ftit franchi ta'l chera ta gabuba taghha li chien ŭasal biex jaghilkilha, il-lum l-edituri ma humiex hlief jitmashnu bejniethom u jŭieghduha il belli flejjes biex tictbilhom xi haġa b'isimha.

Il ctieb taghha li rebah dana il premju jismu «Marie Claire» u il premju jsejjhulu «Premju ta'l Accademja ta'n-Nisa.»

Maghha ġerreŭ hafna chittieba ohra ġa maghrufa hafna ghal l-opri taghhom iżda hi sebkithom il coll.

Ilha hafna snin ma tixghel hecc Pariġi ghal ctieb sabih li hareġ fiha u Audoux f'dana ir-romanz taghha ma ghamletx haġ'ohra hlief tenniet haġa b'haġa cull ma sofriet biex kalghet x'tiecol hażin minn mindu sfat ŭiehidha b'il meŭt t'ommha sa'l-lum.

Octave Mirbau, ŭiehed m'il akŭa chittieba franciżi ħajjin kal li malli kara il «*Marie Claire*» fehem li ctieb bħal dac ma chellhomx ħila jictbuh lankas l-akŭa fost l-actar magħrufa chittieba li tgħodd Franza il-lum. Dina ftit studjat u ftit krat billi ħarġet m'il iscola cmieni biex meddet għonkha għa'x-xogħol. Il cotba li l-actar thobb takra meta tcun tista tisrak xi siegħa ħin, huma dauc ta'l famus romanzier ingliż Charles Dickens, u tant tħobbu li għandha ir-ritratt tiegħu sa fejn rasha.

Audoux ma għandiex ħlief ħamsa u erbgħin sena u f'ċamritha ma għandhiex ħlief dac biss li ma tistax tgħaddi minn għajru. Jecc tiftaħ dirgħajc tista tmiss il ħitan ta'l camra li tgħix fiha. Dina tŭieldet f'in-Normandija fejn missierha chien gabillott fkir daks Ġobb. Meta mietet martu taha għa'x-xorb u jum ŭieħed telak għal għonk it-triek u ħalla il bintu Marguerite f'nofs it-triek. Ŭara li għaddiet granet sħaħ mifnija b'il ġuħ ġabruha is-Sorijiet ta' Cunvent li chien hemm f'il krib u għallmuha ftit scola u ħjata biex tcun tista takla x'tiecol f'il ħajja. Chienet tifla tajjba ħafna u is-sorijiet fehmu li actarx chienet titħajjar biex issir soru bħalhom. Iżda ma chellhiex ħajjra, u jum ŭieħed, ŭara ħafna snin, telket bi ftit franchi f'il but, għall babilonja ta' Pariġi biex titħabat għall ħajja, meta ma chelliex għad ħlief tmintax il sena. Billi chienet b'saħħitha sabet malajr x'tagħmel għad li bi ħlas ftit. Iżda b'ix-xogħol għal ftit ma tilfetx għajnejha u haŭn daħlu jatuha dakka t'id Jourdain l-artista u Philippe, il chittieb. Fi Frar 1905 il «*Figaro*» stampa storja minn tagħha, u billi inżgħoġbot ŭara stampa oħrajn ucoll. Tħajjret ticteb ctieb iżda ma chienetx taf scola b'iż-żejjed biex tispelli tajjeb. Philippe għinha u talab, meta miet fl-1909, li Mirbau li jieħu ftit ħsiebha hu. Dan hecc għamel u ressak il ctieb tagħha kuddiem l-Accademja għall premju u rebħet hi u il-lum «Marie Claire» hu ir romanz *à la mode*, l-isbaħ ctieb li ħareġ f'dauŭ l-aħħar snin b'il franciż. Ir-romanz sejjer jistampa ruħu bl-ingliż ma jdumx iżda min jaf b'il franciż jagħmel ħaġa seŭŭa jecc jakrah bl-ilsien li chitbitu hi u jistgħu jakraŭh ix-xebbiet ucoll billi ma fih xejn li ma hux xierak. Din hi vera ŭarda ta'x-xgħari, veru fjur ta'l poplu baxx.

TLAKKIT.

Thomas Carlyle, Tennyson, Ruskin, Browning, Lecky, Tolstoi u ħafna nies cbar oħra chienu Antivivisezjonisti iġifieri li ma chienux ijridu li jinħakru u jinkatlu bi ħruxija cbira l'animali biex fukhom jitgħallmu it-tobba. Ma dauna ingħoddu ucoll il għaref Cardinal Manning, l-Arciskof ta' York, il Primat ta'l Irlanda u ħafna iskfijiet oħra ingliżi.

★

Omm il cbir miljunarju Carnegie chienet coca u ħassiela iżda meta chienet issib ftit żmien x'tisrak chienet taħlih f'il kari u b'hecc tgħallmet biex għarfet tmixxi il binha b'mod li għad li fkir ħafna sar ŭieħed m'il għona nies ta'd-dinja.

★

Gabriele D'Annunzio chiteb librett: «Il Martirio di San Sebastiano» li żejjnu b'il musica l-imfaħħar compositur franciż Debussy—opra li sejjra issir f'il Costanzi ta' Ruma, f'Ġunju li ġejj fi żmien l-Esposizzjoni. Jgħidu li il musica hi sabiħa ŭisk u li ix-xenarju jkum flejjes cbar.

« Simplified Esperanto or Ido. »

«*It seems to me quite possible —probable even— that an artificial language to be universally used will be agreed upon.*»

Herbert Spencer.

The eminent German scholar, Dr. Wilhelm von Ostwald, who recently received a Nobel Prize for his excellent work in chemistry, attended an important meeting of scientists held in the City of Brusselles a few months ago, and made a strong plea in favor of Ido (Simplified Esperanto). At the same time he stated that he himself had been able to translate some of his own writings from the original German text into Ido, with the result that his precise meaning was much more clearly conveyed in Ido than he could give it in his own mother-tongue, German. This is exceedingly strong testimony from an eminent scientist in favor of Ido, particularly in view of the fact that he is a German; and Ido, as the ultimate international language must be, is based largely upon the Romance tongues (*From* «*The International Language*» (*of November 1910.*)

* * *

Comes now no less an authority than the Editor of the «Scientific American,» strongly supporting the international language Ido, as against Esperanto, which language he severely criticizes. The following extracts are especially noteworthy :—

»*The result is a language* (*Ido*) *which may be mastered readily by anybody, and which has the advantage over other artificial languages, that it is based on rational, scientific, technical principles, and therefore is not exposed to the danger of being supplanted by the creation of a still better and materially different language* (Scientific American, May 28, 1910) «*Esperanto has suffered because it has fallen into the hands of scientifically untrained persons, and sometimes into the hands of fanatics* (Sc: Am: June 18, 1910.)

«*The language of the Delegation* (Ido) *is very capable of expressing difficult passages with all possible fidelity* (Sc: Am: June 18, 1910).

* * *

Fi ftit cliem il cbir filosofu ingliż Herbert Spencer kal li il Lingŭa Internazjonali m'hux biss hi ħaġa li tista tcun, iżda hi ħaġa li għad actarx tcun bejn il bniedmin ta'd-dinja collha, u dana kaluh ucoll il għaref lingŭista Max Muller u il cbir letterat russu Tolstoi. Għaldakstant meta tisimgħu il xi ħadd li jgħid li dina hi ħolma tbissmu idħku u ibkgħu għaddejjin għal xogħolcom.

Il cbir xjenzjat Ostwald, il Professur tant għaref li ma ilhux ħa il Premju Nobel ta' tmien t'elef lira għal l-opri sbiħ li chiteb fuk il Chimica kal f'Congress ta' għorrief li sar fi Bruselles ma ilux li l-Ido hi l-aħjar Lingŭa Internazjonali u li biha inkeda aħjar biex jicteb ix-xjenza milli inkeda bl-ilsien tiegħu stess li hu it-tedesc. Hecc kalet ucoll il famusa rivista «*The Scientific American*» li hi magħduda, b'ir-raġun, bħala ŭaħda m'il akŭa ta'd-dinja.

Mela tgħallmu l-Ido għax ma jibdielcomx.

SNIEN ! SNIEN ! SNIEN!

Il Chirurgu-Dentista Alfonso Urso resak b'id-dar tiegħu actar l-isfel f'il Pjazza ta' Raħal Ġdid u għalhecc issa jokgħod seŭŭa seŭ kuddiem il għajn. Cull min ijfittxu għal kliegħ jeŭ għa'x-xogħol ta's-snien barranin, li għalihom hu tant imfaħħar, ijsibu ŭara nofs inhar dejjem id-dar.

Il Musica Sagra Maltija

(Tissocta minn numru ta' kabel)

Għad li f'is-seclu sbatax bdiet il musica hecc imsejjħa moderna, iġifieri dic ta't-teatru bosta compossituri ta'l musica taljani bakgħu mixjin fuk il musica sagra ta' kabel u fost daūna irnexxeū ħafna il Viadana, l-Agazzari, il Benevoli, il Carissimi, il Bai, il Pitoni, il Leo, id-Durante, il Lotti, il Marcello, il Martini, il Vallotti, is-Sabbatini sa Mons: Tomadini, Mons: Pasquali u il cbir Perosi.

Iżda il musica ta't-teatru irtgħoġbot actar u għalhecc bdiet dieħla b'il ftit il ftit f'il musica ta'l cnejjes ucoll sa chemm bosta m'il musica sagra tagħna saret actar tajjba għal xi cumitiva jeū għal xi ballu milli biex fi cnisja tkankal il klub ta'l insara biex jitolbu jeū ijfaħħru l-Alla.

Dana ġiegħel lil Papa Piu Għaxra, li Alla jseddku, li jagħmel dic ir-riforma f'il musica li chien hemm tant bżonnha u li biha il Musica Sagra sejjra tibda targa tintrafa bħal ma chienet kabel. Is-Surmast Paūlu Nani u Salvatore Meluzzi ta'l Cappella Giulia ta' Ruma hecc chienu fehmuha u balleċ hecc sar għall ġid ta'l Musica Sagra ta' cullimchien.

* * *

Dina ir-Riforma ma hi xejn ħaġa ġdida li ħolomha il Papa li għandna. Fl-1657 il Papa Alessandru Sebgħa ħareġ il Bolla *Piae Sollecitudinis* għal l-istess ħaġa, barra minn tūiddib u ordnijiet oħra li ħarġu ūara ta' Concilju Ruman taħt Benedittu Tlittax fl-1735, ta' Concilji oħra u l-aħħar Enciclica ta'l Papa Benedittu Erbatax ta'l 1749. Il Papa Leone Tnax ħareġ editt ieħor fl-1824 biex il musica fiergħa titūarrab m'il cnejjes.

* * *

Il musica teatrali fi Franza chibret meta ūara il meūt ta' Robespierre raġa tūakkaf il Conservatorju ta' Pariġi taħt it-trieġija ta'l cbir musicista Salvatore Cherubini. Spontini u il malti Isouard ħacmu il musica franciża ta'l aħħar snin ta'l Imperu Franciż u Isouard tagħna ġie imsejjaħ ir-«*Riformatur ta'l Musica Franciża.*» Ġacbu Meyerbeer ta' Berlin fl-*Ugonotti*, f'il *Profeta* u fl-*Ebrea* ħallat il musica sagra ma'l profana iżda Spontini u Isouard għarfu jictbu opri cbar għa't-teatru b'musica profana m'il isbaħ bħal ma chitbu ucoll ħafna musica sagra m'il isbaħ.

Spontini chiteb il «*Vestale*» fl-1804 u il «*Ferdinando Cortez*» fl-1809 li intgħoġbot ūisk iżda mexxa ucoll ir-riforma ta'l musica sagra taħt il Cardinal Ostini bl-editt ta'l 1838. Il Papiet Ghirgor Sittax u Piu Disgħa xtaku ucoll ħafna dina ir-riforma. L-*Associazione di Sta. Cecilia* inħolkot għal dina il ħaġa b'il cbar musicisti Witt, Haller, Mitterer u Piel ūara l-ittra pastorali ta' Mons: Riedel, Iskof ta' Ratisbona, u bosta concilji saru fl-Eūropa u fl-America biex il musica profana titūarrab m'il cnejjes fejn chienet daħħlitha l-actar l-iscola ġjaminga. Saru ucoll Commissjonijiet biex il musica sagra kabel ma tinstama f'il cnejjes tiġi miflija tajjeb bħal ma riedu il Concilji ta' Colonja (1860) u ta' Venezja (1859.)

Ħafna chittieba ħarġu jiddefendu il Musica Sagra bħal ma huma l-Alfieri, il Candotti, il Petra, ir-Rossi, il Nerici, il Biaggi, il Trambusti, il Meini, il Bianchi, il Manganelli, il Mauro, l-Agresti u fuk cullħadd Dun Guerrino Amelli li ħadem ħafna biex f'il cnejjes tinstama biss musica minn dic li tixrak f'id-Dar t'Alla u m'hux dic ta't-Teatri u ta'l balli.

Ġbart dana il ftit fuk ir-riforma, m'il ctieb li semmejna, għaliex imħabba fiha il musicisti tagħna taū rūieħhom issa biex jictbu musica sagra chif xtak il Papa u fost dauna insemmu l-aħħar xogħlijiet sbiħ ta' Vassallo, ta' Nani u ta' Bugeja, u għalhecc dina ir-riforma għanda x'taksam ma'l istorja ta'l Musica Sagra tagħna f'Malta ħafna ucoll.

* * *

Fl-eūūel żmienijiet ta'l Cnisja il musica ma chienetx ħlief il cant biss. Teodoru jgħarrafna li fi żmien l-Imperatur Costanzu, Flavjanu u Diodoru daħħlu il melodija davidica f'il cnisja ta' Antiochja. Is-Santi Padri ma riedux jafu b'il musica profana f'il cnejjes, u ħambak ħafna contra tagħha S. Ambroġ. U kabel intemm dana il ftit cliem fuk ir-riforma ma irridx ninsa l-isem ta'l cbir compositur ta' żmienijietna Ġannicol Lemmens, li hu l-akūa organista li haūn u li m'hux biss irriforma il musica f'il Belġju, pajjisu, iżda ūakkaf scola biex tgħallem il Musica Sagra chif tixrak li tinstama ġeūūa id-Dar t-Alla.

* * *

Induru ftit issa għal Malta u naraū chif bdiet ticber il musica sagra fiha.

San Paūl chiteb lill Colossesi:— «*Commonentes vosmetipsos psalmis, hymnis et canticis spiritualibus, in gratia cantantes, in cordibus vestris Deo,*» u ūiddeb lil Efesini ucoll li ma't-talb u it-tifħir tagħhom l-Alla jżidu il cant f'il cnejjes.

Mela ġa la darba ġie haūn Malta ma satax ma jgħallemx lill San Pubbliu u lill l-eūūel insara maltin chif ijcantaū fl-eūūel cnejjes tagħna.

Minn dana nistgħu ingħidu li bħal ma nafu it-tūemmin nisrani minn Missierna San Paūl hecc ucoll actarx nafu minnu il bidu ta'l musica sagra tagħna.

Li fl-antic l-Ilhud chienu f'il cnejjes tagħhom jużaū il musica nafuh m'is-salmi ta' David stess fejn kal:— «*Laudate Eum in sono tubae: laudate Eum in psalterio et cithara*» Mela ma hi xejn ħaġa cbira li fi żmien San Paūl u f'pajjisu f'il cnejjes ta' Lvant chienu jużaū il musica ma't-talb tagħhom u għalhecc actarx San Paūl chien tgħallem dina il musica ta'l cnejjes ta' dac iż-żmien u sata daħħalha fl-eūūel cnejjes tagħna.

Nafu li meta ġie Mons: Duzina fl-1575 sab f'il cnejjes tagħna fuq ta'l musica u nafu ucoll li il fifri u it-tnabar f'il processjoni ta'l Ġimgħa il Cbira huma nieżlin minn żmien kadim ūisk. Min jaf jecc dina il musica b'il fifri u it-tnabar chienetx nieżla minn dic li Missierna San Paūl daħħal actarx f'Malta? Bħal ma m'il Lvant ġbidna iċ-civiltà, il lingūa, is-snajja u id-draūūiet tagħna ma hi xejn ħaġa cbira li magħhom tcarcret ucoll il musica stess billi il-Lhud, li chienu jafuha, daħħluha f'il Cananea; u jecc daħlet il musica profana ma hi xejn lankas ħaġa cbira li l-eūūel insara maltin bdeū jużaūha fl-eūūel cnejjes tagħna ucoll.

* * *

Biex insaħħ'hu dina il fehma tagħna inżidu li il għaref Plinju chiteb lill Imperatur Trajanu u li għalhecc għix ftit snin bogħod m'il miġja ta' San Paūl f'Malta:— « *Carmen Christo, quasi Deo, dicere secum invicem.*» Minn dana naraū li l-insara ta' daūc iż-żmienijiet chienu f'il catacombi jcantaū biex ijfaħħru u jitolbu l'Alla.

Issa bħal ma chien hemm il catacombi f'Ruma chien haūn ucoll il catacombi f'Malta li fihom chienu jitūarrbu l-eūlenin insara m'il ħruxija ta'l Imperaturi rumani. Mela jecc l-insara ta' Ruma chienu jcantaū f'il catacombi ta' hemm ma hi xejn ħaġa cbira li bdeū jużaū il musica sagra f'il catacombi ta' haūn ucoll. (*Tissocta*)

IS-SAHHAR FALZUN.

(*Jissocta minn numru ta' kabel.*)

Ġużepp ta' Luka kabeż chemm felaħ għal Hamid u ħambak chemm sata li dac chien imkarrak u li f'cull ma għamel ma chellux ħsieb ieħor ħlief li jara ħienja lil sidtu billi minn irsir ma tistax tisteħna li jaħseb u li jġib ruħu hecc tajjeb bħal ma jmissu jġib ruħu Raheb ta' S. Ġwann. Ambroġ ħemed, ċaklak rasu mnicchet u ariehom li xtak li jakilbu il cliem għaliex chien kiegħed jagħsarlu kalbu.

Ġannicol, li chien ħluki ħafna, beda jħarret xi ùaħda minn tiegħu u b'hecc it-triek ma raùha xejn u naslu fuk is-Sakkaja b'ùiċċ ieħor, mnejn malli telku l'is-Sur Kalamias lebbtu lejn San Paùl-il-Baħar biex jatu dakka ta' għajn fuk il għassiesa ta'd-Dejma.

Hamid, 'sa tala, għaddas geddumu ma' sidru, u baka jitħasseb fuk it-testment li għamel is-Sur Kalamias billi xtak jaf jecc ftacarx xi ħaġa fih, x'sejjer ijsir minnu la jiġi niekes dac ix-xùejjaħ ta' kalb tajjba li ma chien ijħalliħ niekes minn xejn, u l-actar li tħasseb chien fuk Sidor, billi xtak li is-Sur Kalamias ijħallilu xi ħaġa seùùa ħalli jcun jista jrabbih b'il għożża chif, chiecu chienet ħajja, chienet tixtieku sgur trabbih ommu Carmena. Ma' daùna il ħsiebijiet tħalltet ucoll il ġrajja ta' nichet li chien tarraflu f'il għodu Patri Damjan u chellu mitt sena li jfittex jidlam ħalli jmur ijùassru il Cunvent ùara li joħroġ minn għand is-Sur Kalamias ħalli jcun jaf x'għadda minn missieru Hasan b'il ġerħa f'rasu li chellu, mn'ommu Colina imgħezz'za f'is-sodda titbecca u titfettet meta semgħet dic ix-xita collha iċċeccec u meta ftacret li Hasan imħabba fiha chien kiegħed jixxarrab fiha; u chellu chilba li chienet kiegħda tgerrimlu * kalbu biex ijfittex ijcun jaf chif katt setgħu missieru u ommu, b'Ġanni Abela, b'is-Sinjura Enzjona u b'Paùlu Calavà f'in-nofs contra tagħhom, jiżżeùġu biex sata minnhom jiġi hu f'dina id-dinja li ma chelliex merfugħa għaliħ ħlief imrar u dmugħ bħal ma chellha għal daùc li lankas bakgħu ħajjin biex ijcunu jistgħu jfarrġuh ftit u jatuh ftit ta 'd-daùl u ta'l ħjiel f'dana il ùied ta' kerk u ħruxija li ma bħalhom.

Hecc imnicchet ùasal id-dar, kabac il Sidor f'idejh ittnejn u x'ħin serraħ fuk ùiċċu, b'beùs l-actar kaùùi, it-tokol li chellu f'kalbu kagħad, b'għajnejh ijdemmgħu jitħalak miegħu, f'il ħin li ùiddeb lil l-imreddgħa li tħeji xi ħaġa għaliex is-Sur Kalamias ma' ta' Falzun ma chienux f'il bogħod.

Sidor, meta rah jitliegħeb miegħu bħal dari beda jtbissem collu ferħan u jogħla fuk riġlejh u actar feraħ meta ra tfeġġ il leħja bajda ta's-Sur Kalamias u l-uċuħ ħelùin ta' Marija u ta' Rużanna li tant chienu jħobbuh.

L-aħħar li ùaslu chienu Pinu u Xara mheùdna f'taħdita li ma bhala fuk il miġja ta't-Toroc f'Malta fl-1551 u li billi chienet ta' min jismagħha sejjer inġibielcom haùn biex tcunu tafuha seùùa intom ucoll.

—« Il flotta kaùùija li chien ħejja Soliman» beda jgħid Xara lil Pinu Gauci «f'it-13 ta' Lulju 1551 feġġet fuk il Faro ta' Skallija taħt il ħacma ta'l Baxa Sinam. Il Vicirè għarraf minnufih lil D'Omedes. Sinam malli ùasal, bagħat jitlob lill Vicirè biex jitilkulu m'il ġdid il belt ta' Meħdija li chienu ħadulhom. Il Vicirè ùiegħbu li dana ma chellux issetgħa li jista jagħmlu minn jeddu. Sinam sibel u ġibed għal fuk Catanja b'il fehma li jħarbatha, iżda ma' tul it-triek ħasibha aħjar, daħal f'Agosta, saħha bla nies u għamilha gozz irmied.»

—«U lilna inseùna?» staksa Pinu.

—«Le,» ùiegħbu Xara «nhar ta'l Carmnu seùùa ùasal haùn minn Serkuża il Cavalier Antonio Gotto biex għarraf lil D'Omedes li Sinam chien b'it-tir li jaħbat għal Malta u Għaùdex u ùara jmur ijħarbat Tripli ucoll. Tista taħseb x'fixcla sab ruħu fiha il Gran Mastru ma'l Cavalieri collha. Il galjun li chellu jiġi mgħobbi b'il kmugħ chien għadu ma ùasalx. Għaddejna jumejn ta' taktigħ-il-kalb li ma bħalu. Fl-aħħar il galjun daħal f'il Port bla mittiefes. Iżda il ferħa tagħna chienet tasseù bla temma, għaliex ma laħketx għaddiet siegħa li il flotta ta' Sinam ma ċsietx ix-xefak collu b'il bjuda ta'l klugħ tagħha. Cavalieri ma chellniex ħlief mija u ħamsa u erbgħin ùieħed, suldati ftit li kassmuhom m'il aħjar li setgħu. Il cavallerija, b'erba mitt ruħ, inġabret il Marsa taħt it-triegija ta'l kalbieni Cavalier ingliż, it-Turcopilier Nicol Upton. L-infanterija, li ma chienetx tlaħħak actar, ħadha taħt idejh il Cavalier De' Guimeran.»

—«U it-Toroc fejn niżlu?» xtak jaf Pinu.

—«F'Marsamxett» ùiegħbu minnufih Xara «De Guimeran bla telf ta' żmien ferak il għolja ta' Xiberras u b'in-nies tiegħu mar inħeba ùara il ħitan ta'l għelieki li chien hemm ma' tul ix-Xatt u Upton ħeba il cavallerija ma'x-xtut ta' Għar Bieti * u kagħdu jgħassu biex jaraù Sinam x'chien bi ħsiebu jagħmel u fejn chien sejjer ijniżżel in-nies. Daħlet xini torca, daret daùra ma'l Port ta' Marsamxett u billi ħadd ma chellimha reġgħet ħarġet. Ùarajha daħlet ix-xini ta' Sinam. De Guimeran ferraħ l-azzarini tiegħu collha fukha u xi ftit ħsara għamlilha. Iżda xini ammiralla bħal dic ma chienetx sejjra tittiefes b'il ftit azzarini tagħna. Il galjun ta' Sinam baka' dieħel f'Ta'l Pietà, niżżel sarbut nies li telku jiġru chemm jiflħu għal fuk daùc li sparaùlhom biex jagħmlu l-eùùel zalzettata minnhom. Tagħna areù ħila cbira u fetħu nar chemm felħu fukhom, iżda Guimeran ra li ma chienx ijġib b'iż-żejjed magħhom u inġabar lejn il Marsa m'il aħjar li sata. Daħlu ix-xùieni toroc l-oħra u bdiet nieżla fl-art nemmelija ta' nies li xterdu ma'l campanja ta' ma' dùar Birchircara u Hal Kormi collha u ħarku, bi ħsara cbira, chemm kmugħ u żara sabu taħt idejhom. M'il Imdina aħna ma rajniex ħlief ħùġġiega ùaħda li tùaħħax u dħaħen suùed suùed li cseù is-sema collu.»

—«U Upton x'għamel?» staksa Pinu «baka moħbi fejn chien?»

—«Le» ùiegħbu Xara «Upton ma chienx ùieħed minn daùc li jibżgħu m'il babaù, iżda billi ma chellux taħt it-triegija tiegħu ħlief erba mitt ruħ biss biex ijħabbatha ma' eluf cbar, ma' satax jisserdek chif xtak. Baka miexi ùarajhom u cull tant meta beda jara xi gozz minnhom jinfirdu m'il oħrajn jaħbat għalih. Fl-aħħar ħebbeù għalih huma, Upton għamel ta' b'ir-ruħu li baża u ħarab lejn il Marsa. Cotra cbira ta' Toroc greù għal ùarajh. Upton meta deħirlu daùùar il tiegħu fuk it-Toroc u bdeù ijkattgħu minnhom bħal serduk għama, u ħalleù m'hux ftit Toroc minxura fl-art. Katgħu, collhom ferħana bl-eùùel rebħa, xi rjus ta't-Toroc u bagħtuhom lill D'Omedes bħala trofej ta't-takbida.»

—«Jien għandi xi ħjiel seùùa ta' tfixchila li chien haùn fl-Imdina billi cont tfajjel imfarfar ġmieli» kallu Pinu.

—«Tfixchila u taħbida chien hemm il Birgu» tenna Xara «Imgħaġġbin! chien donnu Jum il Hakk. Il Cavalieri tefgħu il barra lil Maltin minn djarhom f'nofs it-torok u f'il ftit djar li chien għad hemm dabbru rashom, m'il aħjar li setgħu, hu-

* *M'il-lum il kuddiem il g helùa* DEJJEM *b'it-ticca (Ġ) u il jebsa* DEJJEM *minn għajrha (G Il-leħen ta'l għajn* DEJJEM *GH.*

* *Fejn il-lum hemm ix-Xatt ta' Ta's-Sliema.*

ma. B'collox chien hemm imgezz'za ma't-tnax il elf ruħ billi ingabru ta'l irħula krib ucoll. Tista taħseb x'kasma ta' kalb chienet takbdec meta cont tilmaħ daùc il ħafna commijiet u tfal imxeùlhin ma'l art jibcu u jitolbu u bihom il ġuħ u il għatx billi kmugħ ma daħħlux b'iż-żejjed magħhom għax ma laħkux u ilma ma chienux jatuhom ħlief b'il chejl biex ijlaħħak għal cullħadd.»

—«U D'Omedes ?» staksa Pinu.

—«Il Gran Mastru» ùieġbu Xara «beda jdur ġo nofshom donnu mibluħ ijsabbarhom m'il aħjar li sata u jtennilhom ta' cull ùaħda li it-Toroc ma chellhomx ijdumu għaliex għajnhom chienet toghrochom għal Tripli. Farraġ u għin chemm sata iżda ftit seùùa billi ma ħażenx għa'x-xitùa bħal ma tagħmel in-nemla għaklija. Fl-Imdina, il għagħa ma chienet xejn ankas billi haùn ingabru actar minn tnax il elf ruħ oħra u trid tara x'xeùiiexa kamet meta il canun ta'l bronż li bagħtilhom il Gran Mastru inchisritlu ir-rota f'it-triek....»

—«U telkuh ?» staksa Pinu.

—«Le» ùieġbu Xara. «Harġet cotra cbira ta' nies u carcruh bi tbatija u tkanżiħ cbar sa ùassluh b'is-sliema fuk is-sur.»

—«U tasseù li ma' Sinam chien ġie Dragut ucoll ?» staksih Pinu.

—«Iva» kallu Xara «dac is-sensafidi chien jobgħodna ùisk. Hu chien li mar ħema lil Soliman u li ħaġġeġ lil Sinam biex jaħbtu għalina. Iżda meta Sinam tala fuk il għolja ta' Xiberras u tafa għajnejh fuk Sant' Anġlu tah ċmoss m'hux cbir bi ftit, billi ċanfru chemm felaħ u kallu:—

—«*Dan hu il Castell li tant ftaħart ma' Soliman li jittieħed bħallichiecu xejn? Biex nidħlu fih irridu l-eùùel inrabbu il ġùienaħ, u il canuni ta'l Europa collha ma jùakkgħuhx chif ġieb u laħak taħt idejhom.*»

«U billi il balal ta' Sant Anġlu chienu ġmielhom kiegħdin ijvenvnu ma' ùidnejh tant li bosta minn ta' ma'dùaru ùakgħu mejjtin ma' ġenbu, u billi ħabbrulu li m'hux talli Upton u Guimeran chienu kiegħdin ijnakkrulu ħafna nies il Marsa, iżda li saħansitra Patri Dumnican ħareġ il barra m'is-sùar ta'l Birgu u carcar ġeùùa żeùġ toroc irsiera, ħabat jakta kalbu u għalhecc sejjaħ l-aħjar cbarat tiegħu biex jara x'ijgħidu. Daùna collha fehmuha bħalu li Sant' Anġlu u il Birgu ma tantx chienu jittieħdu chif ġieb u laħak billi chienu imħarsa minn nies ta' ħila cbira u għalhecc katgħuha li għandu jbeùneġ lejn Tripli biex jieħodha minn taħt idejn il Cavalieri bħal ma chien ftiehem kabel telak, ma' Soliman.»

—«Mur ara Dragut» kallu bi tbissima chiefra daks xafra Pinu.

—«Dragut infosca f'demmu» kallu Xara «ħakkakha chemm felaħ biex tgħaddi tiegħu iżda ma irnexxielux li jġibha żeùġ ma' sħabu l-oħrajn għad li chiecu semgħu minnu ehienu jġorruna 'l coll gozz ùieħed irsiera magħhom f'Barbarija fi żmien l-actar kasir. Sinam dakk l-irtirata u Guimeran u Upton bakgħu dejjem dieħlin ùarajhom ijnakku ġmielhom. Biss dan ta'l aħħar, mischin, ħallasha kares...»

—«Katluh ?» staksa Pinu maħtuf.

—«Le,» ùieġbu Xara » iżda billi chien raġel smin ùisk donnu ċombos u billi f'daùc il ġranet tkammes chemm felaħ f'xemx tisreġ ta'l akkal ta's-saif imbocca xemxata chif tmiss u miet f'chemm trodd salib.

—« Is-sabreċ ! » kal Pinu «x'telfa din ta min jithassarha tasseù ! Fehimni ħaġa, tabib, Upton chif sata jcun Turcupilier ? Ma conniex għidna li is-Sultan ta'l Inghilterra neħħih għal collox ? »

—«F'loc Russel meta miet» ùieġbu Xara «chienu laħħku bħala Logotenent lil Cavalier Masyngbert iżda billi Upton chien ta' ħila cbira ùisk u chien jisùa ùisk lill-Ordni għamlu lilu. Biss ùara meùtu reġgħu ħatru il Masyngbert.»

—« Fhimtec, fhimtec, tabib » kallu Pinu «Fi ftit cliem ħlisniha lixxa m'it-Toroc dic id-darba...»

—«M'hux għal collox» kallu collu imnicchet Xara «għaliex ùara li il flotta ta' Sinam ħarġet minn Marsamxett reġgħet niżżlet in-nies f'San Ġorġ u f'San Paùl-il-Baħar li ixxerdu ma'l irħula ta' daùc l-inħaùi u ħarbtu in-Naxxar, il Mosta, Ħal Lija u H'Attard b'mod li chienu jġibulec ħniena. Ħarku u ġarrfu cull ma ġie kuddiem għajnejhom u l-actar li infexxeù chien contra il cnejjes li m'hux biss kattgħu l-inqùatri collha ta'l kaddisin li sabu iżda b'il ponta ta'x-xùabel kalgħu għajnejn l-istatùi mkaddsa li ùakgħu taħt idejhom. Kaċċtu is-siġar m'il għeruk u ùarajhom ma ħalleùx ħlief ħrieb li jbicchi, dħaħen u irmied cullimchien. Dana ġara f'il 20 ta' Lulju ta's-sena li semmejna, jum kalil li niesna ma setgħu jinseùh katt.»

—«Mur ara chemm fraħtu meta fl-Imdina ùaslet il bxara li Sinam kata kalbu m il Birgu!» kallu Pinu.

—«B'il maklub collox» ùieġbu Xara. «Meta smajna dan daħal il fellus f'rasna li sejjer jaħbat għalina għal għarrieda. Il Balliju Adorno hecc fehimha u ħejja ruħu m'il aħjar li sata għa't-takbida ma'l ċhiefrin. Iżda b'collox fuk is-Sakkajja ma chellux miġbura actar minn elf u tmien mitt ruħ ! Adorno ħa ħsieb mitejn minnhom u Ġlormu d'Alagona, li chien il Ħachem ta' dic il ħabta, ħa mitejn oħra taħt it-trieġija tiegħu. Jiena bkajt ma' dùaru biex indeùùi il midruba m'il aħjar li stajt. Tagħna chienu xebgħa Rabtin u Żebbuġin donnhom trat u chellhom chiba f'idejhom biex jibdgħu jatu dajc id-dajc fuk il Misilmin. Il Cavalieri Ġlormu Valenziano, Gomez de Potino, Aleramo de' Conti u Pietru Barrese ħadu ħsieb iż-Żurriekin, il Carcarisi, is-Siġġieùin u ta' Birmiftuħ li barra m'il Gudjani chienu jingħakdu ħimchien ma' ta' Ħal Luka, Ħal Tarxien, Ħal Farruġ, l-Imkabba, Ħal Safi u Ħal Chircop ucoll. Il Ġurati Ġiljan Vassallo, Toni Mompalaù, Ciccu Bonell u Toni Cassar ħadu ħsieb is-sitt mija l-oħra li baka ùara li tkassmu mitejn cull posta. Il cnejjes u il cunventi chienu miżgħudin b'in-nies. Fejn ridthom jidħlu it-tlittax il elf ruħ li chien hemm magħluka hemm ġeùù ? It-torok chienu maħnùka b'in-nisa u it-tfal jixru m'hux ankas minn daùc ta'l Birgu. Meta niftacar chemm ġarrabna mrar minn daùna il misħuta Misilmin inħoss għajnejja jitfaùru b'id-dmugħ għaliex jecc ùieħed ma jcunx f'daùna il praspar hecc coroħ ma jifhimhom katt seùùa sgur. »

—«U ingħid ! » kallu Pinu «Jiena għad li cont għadni daks krempuċa u ommi żammitni mgeddes magħha f'id-dar għadni nħoss ùidnejja jdamdmu bl-għajat, b'il bichi, b'il ħsejjes ta'l canuni, lejl u nhar, li donnu dac li ġara ma ilux li għadda dakshecc. F'ħajjet Alla li it-Toroc bakgħu sejjrin lejn Tripli u lilna ma ħabtu għalina xejn.»

—«Tħajjru, tħajjru» taktak Xara «iżda katgħu kalbhom daùc ulied il Brejbes. Iżda malli ħabtu tielgħin ma'l ùied il Cavalier Paolo della Chiesa, ħimchien ma'l Ħachem D'Alagona, b'ħames mitt ruħ magħhom, ħarġu għalihom, ħarbtuhom u ġiagħluhom ijħallu ùarajhom xi sittin ùieħed mejjet, barra minn bosta oħra midruba. Biex compla beżżagħhom u katgħilhom klubhom Adorno ġiegħel jidru fuk is-sùar l'in-nisa u l'it-tfal collha u għalhecc it-Toroc meta raù dic il giġùeġija ta' rjus collha ħasbuhom li chienu collha suldati imħejjija biex jllkgħuhom. Il Balliju tala fuk il campnar ta'l Catidral u minn hemm fuk beda jmixxi collox b'il għakal cbir tiegħu, ħalli Cambil Bej, il Ġeneral ta'l Artillerija u l-Inġinjer ta'l Armata toroc jakta kalbu li jaħbat għal l-Imdina.» *(Jissocta).*

AKRAU

L-EUUEL TAKSIMA

TA'R-ROMANZ MALTI ORIGINALI

"IS-SAHHAR FALZUN"

TA'

AGOSTINO LEVANZIN

GHALIEX TOGHGOBCOM SGUR.

IL CAUCAU BENSDORP

HU GARANTIT PUR

MINN GHAJR EBDA MATERJA GRASSA

gha'r-RANDAN

Jimbiegh minn ghand l-Agenti tieghu

BISS

C. CAMILLERI & SONS

50 u 51 Strada Mercanti il Belt

BRITANNIA

STABIL MENT G'DID

Ta' Ferramenti, Ghodod, Huejjeg ta' Chimica u Fotografija, Zebgha, &cc.

BRITANNIA

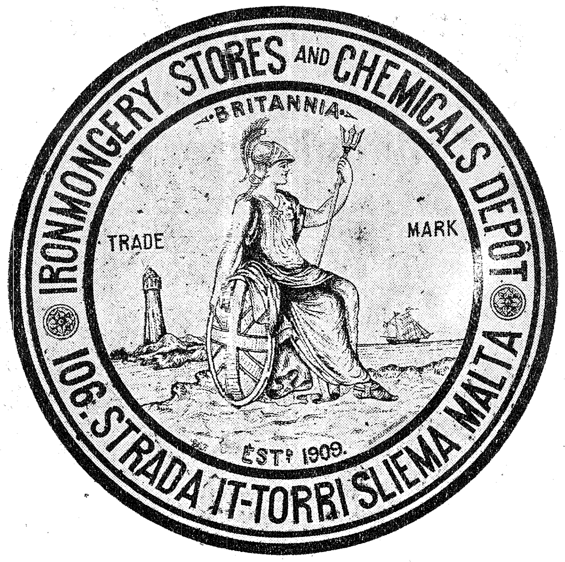

BRITANNIA

INJAM

ta'l ahmar, ta'l abjat, u ta'l caũba.

Collox m'il irhas u m'il ahjar.

BRITANNIA

Biex tinzammu b'sahhitcom

IPPURIFICAU

BIDDLU

u SAHH'HU

DEMMCOM

BID

DEPURATIV

RICHELET

Daũc collha li jridu iccuraũ rũieħhom u jinżammu dejjem b'saħħitom minngħajr ma jinħakru b'cull xorta ta' mardijiet għandhom jieħdu DARBTEJN jeũ TLIETA fis-sena minn din il medicina DEPURATIV RICHELET li jista jingieb minn għand dan is-sinjur:—

Monsieur L. RICHELET, 13, rue Gambetta, SEDAN (Franza).

Haũn Malta jinxtara minn għand **L-Ispizzjar Alfredu Cumbo** ta' Strada Rjali, 26. Il Belt.

Is-Sur Raff: Bonello

TA' STRADA LEVANTE, 131, IL BELT

(Hdejn il Cnisja ta' Sta. Lucija)

għandu għal bejh cull xorta ta' ħġieġ, żebgħa, żjut, imsiemer, għodod, ħũejjeġ ta s-Sanità, ta' gass, fornimenti ta't-tũiebet, lampi ta'l pitrolju li jixilgħu b'il matel b'daũl kaũũi u sabiħ ũisk u ħafna ħũejjeġ oħra bħal daũn ta'l aħjar qũalità u bi prezzijiet m'il orhos. Ippruvaũ biex taraũ chif toħorġu cuntenti sgur.

L=OSSIGENU

li illum hu tant użat f'il mard, dari chien ijsir fl-ispiżżeriji m'il ispiżżjari stess; iżda sabu li ma chienx joħroġ pur b'iż-żejjed u għalhecc ma chienx jagħmel dac il gid collu li chien ijmissu. Illum it-tifel ta'l Prof: Leube ta'l Germanja (dac li ipprepara l-arja liqũida) sab chif minn dina l-arja liqũida joħroġ l-

OSSIGENU PURISSIMU

u saret soċjetà għal dina il ħaġa li kiegħda tforni lill ispiżżjari ma'd-dinja collha b'dana ir-rimedju tant ta' ħtieġa.

HAUN MALTA

ma nafux li għandu minnu ħlief

l-Ispizzjar ALFREDO CUMBO

Ta' Strada Rjali (kuddiem il Club) il Belt.

u għalhecc cull min jcollu bżonn ta' dana l-ossigenu pur f'loc li jokgħod jistenna li jlestuhulu fi spiżżeriji oħra jsibu lest għand is-Sur Cumbo pur u bi prezz moderat ħafna.

Min hu marid bl-ANEMIJA (nakar ta'd-demm) u jrid ijfiek f'GHOXRIN ġurnata jieħu

L'ELIXIR

TA' S. VINCENS DE PAOLI

Is-Sur G. Muscat ũara għaxar snin ugiegħ ta' ras kaũũi bla ma sata jfejku b'xejn ma't-tielet flixcun għaddielu collox. Is-Sur Rinaldu Perini ucoll fejjak l-ibnu, ma't-tieni flixcun, minn anemija kaũũija. Daũna is-sinjuri ucoll li sejrin insemmu ippruvaũh fukhom stess jeũ fuk xi ħadd ieħor u ħarġu jiftaħru: Dr: Edward L. Vella; Dr. Paolo Sammut (Sliema); Prof: Dr: C. Sammut; Prof: Dr: G. O. Galea; Farm: C. Arpa; Farm: G. Gili; Prof: Dr: S. Grech; Onor: Dr: A. Pullicino; Dr: L. Albanese; Negte: G. Tagliaferro; G. Sultana; Ant: Diacono; Avv: Francesco Cardona u ħafna oħrajn.

Jinbigħ fl-ispiżżerija ta't-Tabib

FABRIZ BORG.—Il Belt.

267, STRADA REALE.

IS=SECLU TA'N=NERVI.

Hecc sejjaħ is-seclu tagħna il għaref Prof: u Senatur Mantegazza, u b'ir-raġun collu għaliex il-lum ma haũn ħadd li ma hux maħsus b'in-nervi u l-actar b'il misħuta

NEVRASTENIJA

li kiegħda iġġorr nies il Manicomju gozz, gozz. Għalhecc l-aħjar tobba kiegħdin jitħabtu biex ijsibu cura seũũa għal dina il marda għaliex tcun ta' gid bla tarf. Ħafna ippruvaũ iżda ħadd ma irnexxa daks il għaref u imfaħħar

Prof: DE GIOVANNI ta' PADOVA.

li ũara studju cbir sab il famus

ANTINEVROTICU

li kiegħed ijfejjak jeũ jagħmel il gid lil cull min jużah.

F'Malta dan ijbigħu

l-Ispizzjar ALFREDU CUMBO

TA' STRADA RJALI, TA'L BELT

¡IPPRUVAŨH GHALIEX MA JIBDIELCOMX!

In-"Nahla" tistampa rukha fl-Istamperija "EMPIRE PRESS" ta's-Sur Critien, il Furjana.